

Професор С. І. Малишев рекомендує використовувати глинобитні ящики, проклавши на поверхні ґрунту короткі відрізки ходів, якими бджоли і користуються. Полтавський вчений В. І. Жарінов для приваблювання одного з найбільш масових запилювачів люцерни — рофіта — пропонує перевозити земляні блоки з цією бджолою із колоній їх поселення в нові, заздалегідь заплановані місця. Проте це трудомісткий і нерентабельний метод, оскільки рофіти самі знаходять місця поселення, де є поля квітучої люцерни. Доцільно по краях поля південної експозиції насипати невеличкі земляні вали з утрамбованими відкосами.

Для приваблювання джмелів використовують підземні і наземні вулики — джмелівники. Підземний джмелівник — дощаний ящик кубічної форми місткістю 30 дм³ для утеплення гнізда на 2/3 заповнюють ватою, зверху накривають кришкою, а збоку вставляють тверду трубку — "джмелевід" з внутрішнім діаметром 15 мм. Ящики обгортають поліетиленовою плівкою, закопують у землю і накривають дерном, залишаючи помітною тільки ямку з льотковою трубкою. Однак слід пам'ятати, що джмелі оселяються лише в тих місцях, де є достатня кількість ранньовесняної нектароносною рослинності (верби, ряст, медуниці, сон-трава), на якій харчуються після зимівлі джмеліні матки.

Однією з обов'язкових умов організації ентомологічного заказника є правильний вибір ділянки, на території якої повинні бути всі необхідні умови для мешкання видів, що потребують охорони. Це, зокрема, наявність місць для гніздування і достатня кормова база. Для збереження генофонду комах, насамперед запилювачів та ентомофагів, під заказник слід виділяти нерозорані ділянки з природною цілинною рослинністю, які де-не-де ще збереглися по степових схилах балок, яруг, крутосхилих корінних берегів річкових долин, узліссях байрачних лісів.

Для збереження цілого ряду популяцій рідкісних видів комах та інших безхребетних необхідно, щоб природоохоронні території охоплювали всі біотопи даного ландшафту чи місцевості. Чим більше біотопів включено в охоронну територію (наприклад, схили степових балок різної експозиції), тим різноманітніший склад рослин, що зростає там. Отже, існує більше шансів для виживання популяції тих чи інших

рідкісних видів тварин, особливо при екстремальних кліматичних умовах.

Це тим вірогідніше, що багато рідкісних видів комах в умовах сучасного сільськогосподарського ландшафту мають острівний ареал.

Бажано також, щоб степові ділянки, які охороняються, межували з лісовим масивом, річковою долиною чи струмком. Тоді, наприклад деякі стеблові бджолні зможуть заселяти узлісся, а інші види (бджоли антофори) використовувати воду при будівництві своїх гнізд. Мінімальна площа для збереження популяції багатьох видів комах повинна бути не менше 1 — 2 га.

Друга важлива умова при організації заказника — визначення характеру рослинного складу. Це повинне бути різнотрав'я або пірійний переліг у сукцесійному ряду рослинних асоціацій: бур'яновий переліг — полиновий переліг — пірійний переліг — степове різнотрав'я. Для неосвіщеного читача зазначимо, що після розорювання степу на розпушеному ґрунті буїно розростається бур'янова рослинність, яка поступово через кілька років, після ущільнення ґрунту змінюється на ~~поліно~~ ^{поліно}, нарешті, через десятиріччя — степове різнотрав'я.

Для постійного мешкання запилювачів і ентомофагів на території заказника необхідно мати достатню кількість нектароносів, що квітнуть протягом усього вегетаційного періоду. Звичайно, нектароноси зустрічаються і на бур'яновій чи полиновій стадії сукцесії (наприклад, суріпка чи осот польовий), але найбільша кількість медо- та пилконосів трапляється на стадії різнотрав'я.

До індикаторних видів степової різноманітності належать такі чагарники, як мигдаль степовий, вишня степова, терен, карагана, зіновать руська, таволга, шипшина, із трав'янистих рослин — сон-трава, горлиця, воронець, брандушка різнобарвна, гіацинт степовий, шафран, тюльпан Шренка, шавлія поникла, шавлія лучна, залізник колючий, астрагали.

При відсутності цілинних або перелогових ділянок під заказник відводять територію, що перебуває на стадії полинового перелогу. Індикаторними рослинами для цієї стадії є різні види полину, буркун, шавлія клітчаста, деревій, синяк

звичайній, енотера, мишачій горшок, льонок, будяк пониклий. Якщо на цій ділянці не випасають худобу, рослинність поступово замінюється на степове різнотрав'я (при наявності джерел її поповнення). Для прискорення цього процесу бажано висаджувати куртини з багаторічними травами і чагарниками або висівати насіння дикорослих цільних рослин.

На території ентомологічного заказника необхідно насамперед заборонити скошування трав і випасання худоби, випалювання минулорічної сухої рослинності, запобігти потраплянню пестицидів, мінеральних добрив при обробці прилеглих до нього полів.

З метою створення оптимальних умов для видів, що охороняються (зокрема, для жалоносних перстінчастокрилих), треба передбачити посадку нектароносів з числа трав'янистих і чагарникових рослин. Чудові нектароноси серед чагарників — верба козяча, верба сіра, терен, шипшина, карагана степова, глід, барбарис, калина, бузина, сніжноягідник, таволга і т. д. Ці рослини висаджують у місцях, придатних для їх зростання. Калину, верби садять у зволожений місцях, терен і шипшину — в сухіших, бузину — на угноєних ґрунтах. Під покривом чагарників висаджують ранньовесняні нектароноси: проліску, рясти, чину весняну. Вони відіграють важливу роль у приваблюванні джмелів.

Для приваблювання та збільшення чисельності бджолиних — запилювачів люцерни висівають такі нектароноси з родини бобових, як люцерну, буркуну, лядвенець рогатий, в'язіль барвистий, горошок мишачий, різні види коношини. Добрими нектароносами з більш придатними і для інших комах нектаром та пилком є гірчиця біла, ріпак, кріп, рицина, які висівають на межі території, що охороняється. Важливо передбачити посадку у вигляді куртин або висів насіння таких степових рослин, як миколайічки, головатень, що квітують тривалий час, приваблюючи ос сколій, мух тахін та деяких бджолиних.

Організація ентомологічного заказника повинна супроводжуватися широкою пропагандою охорони комах. У місцевій пресі слід висвітлювати значення заказника, його роль в охороні рідкісних рослин і тварин. Пропаганду треба вести насамперед серед працівників сільського господарства і школярів. Останні під керівництвом вчителів-біологів можуть взяти шефство над заказником.